

Таким чином, інституціоналізація політики конвенціонального випередження передбачає кооперацію міжнародних суб'єктів не на засадах домінування інтересів окремого учасника, а з урахуванням інтересів всіх учасників.

Література

1. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-15 з останніми змінами від 20 липня 2014 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>
2. Wallerstein I. The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century / I. Wallerstein // University of California Press : Vol. I – 1974 – 387p.

Погорська І.І.

доктор політичних наук, старший науковий співробітник

Інституту міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЄВРОПЕЙСЬКА БЕЗПЕКА ТА ОБОРОНА: ОСОБЛИВОСТІ ПІДХОДУ ЄС В КОНТЕКСТІ «ПОЛІТИКИ СУСІДСТВА»

Розпочинаючи реалізацію «політики сусідства» в 2002-2003 роках лідери Європейського Союзу очікували отримати нову геостратегічну реальність, створивши навколо себе «кільце безпеки і процвітання». Країнам, що межують з ним було запропоноване широке співробітництво у всіх областях за гаслом Романо Проді: «все, окрім інституцій» [1]. Тому не дивно, що політика сусідства завжди була одним із стратегічних пріоритетів стратегії безпеки в рамках загальної стратегії в розвитку ЄС. Тим більше, що ЄС далекий від повної стабілізації, як на його східному фланзі, так й його середземноморської периферії. На Сході ЄС прагнув зміцнення зв'язків з «новими сусідами» (Молдова, Україна, Білорусь, держави Кавказу) та формування прийнятної моделі відносин з Росією. Ця політика, проте, зазнала кризового впливу двічі: один раз з подіями в Грузії (2008 р.), другий у зв'язку з подіями в Україні (2014-2016 рр.). Поступово «Східне партнерство» стало перетворюватися в платформу політичної підтримки

для нових східних сусідів і «стримування» Росії. Поряд із тим ЄС зіткнувся як з внутрішніми недоліками сусідніх країн (корупція, неефективне управління, економічна слабкість, проблеми демократії і прав людини), так і зовнішнім викликом – намаганням російської влади відновити свою зону геополітичного впливу.

На південь від Середземного моря, політика сусідства була частиною безперервності «Барселонського процесу», розпочатого у 1995 році. Союз для Середземномор'я, необхідний насамперед для Франції, за підтримки президента Н. Саркозі, був сфокусований на конкретних проектах, охоплюючи 44 країни, в тому числі ЄС (плюс Монако), десять країн середземноморського оточення (більш Мавританія) і розширення на країни, що межують з ареалом Середземномор'я (Туреччина, Албанія, Боснія, Чорногорія). У порівнянні з проектом Східного партнерства, південна політика сусідства закріплена в процесі, який включає проблеми розвитку «північ – південь» та супутніх питань (навколишнє середовище, транспорт, економічний розвиток), але й тут ЄС стикається з цілою низкою проблем: питання розвитку демократії і прав людини, міжнародні конфлікти, реформування середземноморської економіки, зростання ісламістського тероризму, тиск міграції.

Варто зазначити, що фактор взаємозалежності також відіграє важливу роль, практично виявляючись у двох вимірах: багато європейських країн стали залежати від можливостей, що надаються ззовні, і по-друге, продовжує існувати залежність Європи від США з точки зору більшості стратегічних можливостей [2]. Проте кілька країн зробили зусилля для підтримки на національному рівні повного спектру безпекових та військових можливостей, за рахунок скорочення водночас чисельності своїх збройних сил. Після декількох хвиль щорічних скорочень оборонного бюджету, фахівці змушені констатувати ризик парадоксальної ситуації армій військового теоретично повного спектра, але на практиці не здатних самостійно проводити надійні операції. Тому нагальним стало активування співробітництва в рамках двосторонньої і / або міні-латеральної моделях з низки конкретних питань, включаючи навчання, технічне обслуговування, модернізацію та логістику [3].

Зниження оборонних бюджетів з 2008 року призвело до відсутності нових великих програм кооперативних закупівель. Навіть у 2011 році в рамках європейської оперативної взаємодії з багатонаціональними місіями розгорнутими одночасно в Центральній Азії, Лівані, Лівії та Західних

Балкан, військові ЄС продовжували процес підготовки та оснащення себе за «острівною» моделлю [4]. Цей досвід підтвердив головну роль НАТО у вимірі колективної оборони Європи. В контексті розвитку різних аспектів взаємодії, доповіді Європарламенту 2015 та 2016 років вказують на те, що проекти співпраці в сфері безпеки та оборони були розподілені по шести категоріями у такій послідовності: 29,8 відсотка навчання і освіта; 23,2 відсотка озброєння і розвиток; 22,9 відсотка боєготовності і командування; 13,5 відсотка обслуговування, постачання і логістика; 7,6 відсотка нагляду за інформацією; 3,1 відсотка транспорт [5].

Таким чином варто констатувати: за останні роки європейські країни задекларували зобов'язання співпраці в сфері безпеки та оборони, в тому числі на рівні ЄС, на двосторонній основі або в рамках міні-латеральних структур, однак у вимірі практичної конкретизації прогрес залишився незначним. Фактори, що є тими змінними, які впливають на розвиток взаємодії є наступними: розмір збройних сил; регіональна близькість партнерів; національні стратегічні культури; традиційно усталені форми співробітництва; особливості виробничих відносин; розстановка політичних інтересів. В цілому структурних змін в європейському ландшафті співпраці в сфері безпеки та оборони не відбулося. У тому числі в контексті розвитку програм партнерства в рамках ЄПС.

З огляду на диверсифікований та фрагментований ландшафт військово-технічного співробітництва в Європі важливу роль мають наступні чинники: 1) посилення російської проактивної позиції; 2) зростання нетрадиційних загроз; 3) зосередження уваги НАТО на колективній обороні; 4) інституційний тиск; 5) захист промислової політики.

Головна мета ЄПС, принаймні теоретично, продовжує полягати в обміні перевагами з сусідніми країнами в справі зміцнення стабільності, безпеки і добробуту. Призначена для запобігання появи нових розділових ліній між ЄС та його сусідами, вона запропонувала їм можливість взяти участь в різних програмах ЄС, формуючи систему плідної співпраці. Іntenційно політика мала стати способом формування «кола друзів» навколо ЄС шляхом створення партнерських відносин навколо спільних цінностей та інтересів, але його кінцеве призначення залишається для партнерів Євросоюзу невизначною, бо скоріше така політика мала відповідати завданню посилення стабільності, безпеки і процвітання за допомогою економічної інтеграції, аніж включати перспективу нових розширень та включення нових акторів в єдиний простір безпеки та

оборони ЄС [6]. Мета регіональної диференціації (більш конкретні політики для різних груп країн), по суті полягає у тому, щоб «вдихнути нове життя» в ЄПС на Сході [7]. Проте оцінки низки фахівців щодо його ефективного розвитку відразу виявилися вельми скептичними [8]. Геополітичні фактори, у свою чергу, актуалізують дію європейських держав в сфері безпеки більшим чином з позицій реалізму, поєднання геополітичних традицій і ситуативної практичної доцільності.

Отже, варто констатувати: ситуативні прояви глобальних змін відбуваються і накопичуються внаслідок, головним чином, збігу низки факторів політико-системного характеру в еволюції сучасної світової політики. Зокрема, це втрата міжнародною системою вікової прямої кореляційної залежності між станом національних економік великих держав і рівнем їхнього геоекономічного та геополітичного впливу на глобальний та регіональний розвиток.

Подання ЄС окремим актором міжнародних відносин у політичній сфері сприймається у світі позитивно через відсутність агресивності у позиції європейців. ЄС став геополітичним зразком, якому вдалося каналізувати амбіції колишніх європейських імперій у демократичне русло. Поряд із тим на тлі процесу ренаціоналізації європейського світосприйняття та тренду «ресуверенизації» зовнішньої політики, спільні проекти ЄС у міжнародних справах, безпеці та обороні реалізуються повільно та обережно. Обережність викликана й тим фактом, що значна частина держав-членів ЄС зберігає курс на співвідносність своєї ваги у веденні зовнішніх справ в рамках вагової участі США, що визначатиметься особливостями еволюції зовнішньої політики Вашингтона.

Література

1. Vincenzo Kamporini et Valerio Briani, «dimension militaire» dans Alessandro Marrone et Michele Nones (. Ed), «Plus d'Europe de la défense ou Non à l'Europe», comme Documenti IAI, № 13 | 03E (Juin 2013). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iai.it/en/node/468>.

2. Marhryt Drent, Kees Homan et Dick Zandee, «une étape audacieuse dans une coopération multinationale Faire avancer la défense européenne.» Dans Klinhendal Reports mai 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.clingendael.nl/node/4450>.

3. Defence Budgets and Cooperation in Europe: Developments, Trends ... [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.iai.it/sites/default/files/pma_report.pdf

4. Valyasek Surviving asceticism. The case for a new approach to the EU military cooperation», London Centre for European Reform, April 2011. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.cer.org.uk/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/rp_981-141.pdf

5. Claudia Major and Christian Mölling, «Dependent State (s) Europe: European defense in a five-year austerity», the Sven Biscop and Daniel Fiott (ed.), State defense in Europe: Emergency ?, Gent, Academia Press, 2013, p . 13-18 (Egmont Paper 62). [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.egmontinstitute.be/wp-content/uploads/2014/01/ep62.pdf>.

6. Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership in Prague (May 7, 2009) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/Docs/pressdata/en/er/107589.pdf

7. Lannon E. Van Elsuwege P. Eastern Partnership. Prospects for a new regional dimension of the European Neighbourhood Policy/ E. Lannon P. Van Elsuwege / Erwan Lannonu (editor), calls the European Neighbourhood Policy.– P.I.E. Peter Lang, 2012. -286p.

8. Pertutusot V. La_politique_europeenne_voisinage_un_phenix_bureaucratique / Note de l’Ifri, 2016 [Электронный ресурс]. – Режим доступа:[la_politique_europeenne_voisinage_un_phenix_bureaucratique.pdf](#)